

СЕРГІЙ ЧЕМЕРКІН

ЛАПКИ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ — МЕТАФОРА, І НЕ ТІЛЬКИ

У сучасних друкованих засобах масової інформації слова із переносним значенням часто невинувато вживаються в лапках. У газетах можна натрапити на такі словосполучення, написані в лапках: «*круглий стіл*», «*гаряча лінія*». Уживання лапок у цих випадках недоречно, адже переносне значення цих висловів давно стало звичним. Його фіксують словники й використовує мовна практика.

Особлива ситуація із написанням лапок склалася в Інтернеті. Крім того, що тут існує та сама специфічна «традиція», як і у друкованих ЗМІ, користувачі по-своєму можуть використовувати правила літературної мови.

В «Українському правописі» записано: у лапки беруться цитати, слова, що їх не вважають за свої, індивідуальні назви організацій. У лапках передаємо пряму мову. А ще лапки використовують для передачі слів, ужитих метафорично. Лапки часто сигналізують про зміну значення слів. У Всесвітній Мережі з використанням лапок часто пов'язане вживання нових термінів, зокрема тих, які створені на основі наявних лексем. Саме тут про нове значення слова сигналізують лапки. Наприклад, відоме в загальномовному вжитку слово *качати*, одним із значень якого є 'діставати, видобувати звідки-небудь газ, рідину й т. ін. (за допомогою помпи, насоса тощо)', в інтернет-контексті набуло іншого значення — 'накопичувати інформацію шляхом поступового її поповнення', наприклад: «**Качати** інформацію з процесора наважиться хіба що суперпрофесіонал-шпиун. Проте часто такі слова трапляються в Інтернеті й без лапок: *Як старі, так і нові пісні можна качати на музичних сайтах*. Чому виникає така відмінність у написанні?

Мова Інтернету багата своїми жанровими різновидами. Тут є контексти, писані літературною мовою, що використовуються: на сайтах державних структур, як електронних, так і неелектронних засобів масової інформації, які мають електронні версії; на офіційних сайтах певних компаній, одним із принципів маркетингової політики яких є використання літературної мови. Розміщений на цих сайтах текст, як правило, зазнає літературного редагування.

Трапляються у Всесвітній Мережі й тексти, записані професійною мовою, із украленнями жаргонізмів. Такі тексти знаходимо на сайтах найрізноманітнішого тематичного спрямування (веб-сторінки різних груп комунікантів за уподобаннями, напр., прихильники певної рок-групи, шанувальники поп-арту та ін.); на сайтах власне про комп'ютерну справу. Ці сторінки має читати підготовлений фахівець, оскільки тут використовують терміни, які відомі лише комунікантам сайту, до того ж на більшості таких сайтів немає літературного редагування.

Особливе місце займають сайти, де відбувається спілкування між комунікантами. Тут часто відсутня норма, українськомовні тексти можуть записуватися латинськими літерами, крім того, використовуються специфічні знаки письма — смайлики, абрєвіатури, знаки скорочення, зрозумілі тільки членам комунікації. Такі контексти найчастіше трапляються на веб-сторінках, де відбувається онлайн-спілкування, — у так званих форумах, чатах, гостьових.

Звісно, в Інтернеті широко використовують слова, які набули нових значень, пов'язаних із комп'ютерною справою. Але не в усіх типах контекстів ці слова пишуться однаково. Помічено, що на сайтах, де тексти написані літературною мовою, частіше трапляється оформлення нових слів у лапках: *Доцільно навести класичну схему «зламування» злочинцями комп'ютерної мережі австрійського банку або Інцидент стався після того, як комп'ютер вкотре «завис»*. І навпаки, у контекстах, де йдеться, наприклад, про комп'ютерну справу, чи на форумах такі слова у лапках — рідкість: *У грудні минулого року був зламаний сайт журналу «Pro Money»; Це дуже класна операційна система, вона в мене ні разу не зависла*.

Подвійне написання пояснюється кількома причинами. По-перше, це свідчить про міру

користування словом тим чи іншим комунікантом. Так, слова *зламування* і *зависати* у «пересічного» мовця (тобто не підготовленого до спілкування на комп'ютерну тематику) можуть викликати певні ускладнення з тлумаченням. Адже не всім відомо, що у цих контекстах слово *зламування* означає зовсім не «процес розламування, згинання чогось», а «процес здійснення доступу до програми інформаційних технологій шляхом навмисного руйнування її захисту», а *зависати* — не «триматися у повітрі, у просторі над землею», а «раптово переривати роботу (комп'ютера, програми і т. ін.)». І справді, ці слова у «пересічного» мовця асоціюються із зовсім іншими значеннями. Тому не дивно, що слово пишуть у лапках, оскільки воно вжите в «нетрадиційному» значенні, інакше кажучи, використана метафора. Для тих же, хто має справу з комп'ютерами, це слово — найзвичайнісіньке. Тобто у мову користувачів комп'ютерів воно увійшло вже настільки активно, що не сприймається ними як метафора, а тому «метафорична оболонка» — лапки — у мові таких користувачів відсутня.

Як бачимо, наявність чи відсутність лапок залежить від сприйняття значення слова суб'єктами запису текстів у Мережі. Інакше кажучи, те, знають чи не знають користувачі або адміністратори сайтів це слово саме із таким новим значенням, лягло в основу диференціації написання. Якщо користувачі знають, що слово *зламати* в інтернет-контексті, в якому йдеться про комп'ютерну справу, має значення «здійснити доступ до програми інформаційних технологій шляхом навмисного руйнування її захисту», до того ж веб-сторінка призначена лише для комунікантів, які знають нове значення цього слова, то воно не маркується лапками. Наприклад, *Зламавши мережу, хакер замітає сліди*.

Коли ж сайт призначений для комунікантів, які можуть не знати про таке нове значення слова, або самі репрезентатори текстів на сайті такого значення не знають, тоді, щоб відмежувати значення відомого слова (а *зламати* у значенні «розламувати; згинаючи щось, відділяти, відламувати частини від чогось» відоме всім мовцям, оскільки воно належить до загальноновживаної лексики) від нового, вживають лапки: *Віллу відмінно розбирається в комп'ютерах і навіть кілька разів допомагала Джайлзу і Баффі «зламувати» бази даних*.

Це пояснює використання лапок у різних типах контекстів. Наприклад, у контекстах форумів, чатів, сайтів, де йдеться про комп'ютерну справу, такі нові слова, як правило, у лапках не вживаються. І навпаки, слова з лапками можна зустріти у контекстах, не пов'язаних із комп'ютерною справою, — здебільшого там, де тексти подано літературною мовою.

Усе-таки проблема пов'язана із жанровою специфікою інтернет-текстів лише частково. Важливу роль відіграє й значення самого слова загальноновживаної лексики. Візьмімо для прикладу чотири слова, які набули нових значень в інтернет-текстах: *завантажувати*, *качати*, *ламати*, *висіти*. Ці слова, а також інші лексеми, що набули нових значень і утворені від коренів цих слів, одні з найчастотніших у Мережі. Однак не всі вони «обрамлюються» лапками. Якщо лексема *висіти* та спільнокореневі слова трапляються дуже часто в лапках, то *завантажувати* й спільнокореневі слова пишуться в Інтернеті без лапок. Щодо слів *качати* та *ламати* варто зазначити, що вони та їх похідні трапляються в лапках і без лапок.

Таку специфіку можна пояснити, по-перше, тим, що, наприклад, лексема *завантажувати* та спільнокореневі слова, вживаючись із значеннями, пов'язаними з комп'ютерною справою, належать до загальноновживаних, їх фіксують словники (наприклад, *завантаження* та ін.). Інші слова із зазначених груп належать до засобів спеціального слововжитку.

По-друге, помітна різниця між лексемами щодо більшої чи меншої міри вияву метафоричності. Адже при метафоризації береться до уваги й ступінь вияву переносного значення, тобто яка міра асоціації покладена в основу нового значення порівняно зі старим, відомим, значенням. Слово *висіти* стилістично більш забарвлене, ніж *завантажувати*. А відтак воно частіше вживається в лапках.

Не можна оминути й такого аспекту практики онлайн-спілкування, як нехтування літературними нормами. У таких контекстах слова в лапках трапляються дуже рідко.

Очевидно, виокремлення переносного значення слова за допомогою лапок є, з погляду комунікантів, надлишковим. Адже, як відомо, спілкування в інтернет-чатах, форумах, а також написання sms-повідомлень тяжіє до графічного спрощення, що часто виявляється в нехтуванні орфографічними, пунктуаційними правилами, вживанні специфічних літер, цифр, смайликів. Помічаємо в Мережі таку глобальну тенденцію, а також у sms-просторі при використанні мобільних телефонів, як заміна складних у написанні букв, деяких слів простими знаками. Прикладом може бути частотно вживане в мові форумів використання у контексті цифр 2, 4 у значенні 'для' (із англійських омофонів *to* і *two* ('два') *for* і *four* ('чотири')): 2 Андрій 'для Андрія', 4 мене 'для мене', чи використання цифр 4,6, а також специфічних зірочок відповідно на позначення літер української абетки *ч*, *ш* та *ж* при написанні текстів латинською графікою: *po4av* 'почав', *pyбу* 'пишу', *den narod*enna* 'день народження'.

Отже, як бачимо, на вживання лапок у словах, які завдяки комп'ютерним технологіям набули нових значень, впливає багато чинників. Але, мабуть, найголовнішим із них є частотність використання цих слів. Що більшою вона стане, то рідше ці слова вживатимуть в Інтернеті у лапках.